

Zpráva o plnění systémových opatření v oblasti Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti

Obsah

Úvod	2
1. Plnění systémových opatření přijatých k zajištění usnesení vlády České republiky	3
2. Individuální projekt MPSV „Podpora transformace“ a vazba na Integrovaný operační program	8
3. Změny aktivit a zhodnocení	11

Úvod

Změny v metodách poskytování sociálních služeb a sociální a ekonomický rozvoj společnosti vyvolaly naléhavou potřebu vypracování jednotné strategie, která by podpořila změny, které se v sociálních službách dějí a podpořila by trvalé a rovnoprávné začlenění osob – uživatelů pobytových sociálních služeb do společnosti. Praxe poskytování sociálních služeb čím dál tím více jasně ukazuje, že zařízení sociálních služeb s velkou kapacitou a mnohalůžkovými pokoji, neodpovídají moderním trendům poskytování sociálních služeb, natož potřebám lidí, kteří jsou z důvodů věku nebo svého zdravotního stavu nuceni službu sociální péče využívat.

Z tohoto důvodu byla usnesením vlády České republiky č. 127 ze dne 21. února 2007 schválena Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti (dále jen „Koncepce“).

Podpora transformace prostřednictvím Koncepce je zaměřena na zajištění národní strategie k transformaci a humanizaci pobytových zařízení sociálních služeb v sociální služby, které umožní uživateli setrvání v jeho přirozeném prostředí a jeho aktivní zapojení se na trh práce a do společnosti.

Systemové změny, vedoucí k deinsitucionalizaci, které již nyní v praxi sociálních služeb probíhají, zaštitilo přijetí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění. Zákon o sociálních službách postavil poskytovatele sociálních služeb před povinnost zajistit služby podle reálných potřeb jejich uživatelů.

Deinstitutionalizace pobytových zařízení sociální péče v České republice navazuje na zahraniční trendy označované jako „humanizace ústavní péče“. Základními východisky je respekt k lidským právům, k individuálním potřebám a etickým principům.

Koncepce respektuje jak mezinárodní priority, tak specifické potřeby populace v České republice a je v souladu s hlavními prioritami strategických dokumentů Národního rozvojového plánu pro období 2007-2013 a Národního strategického referenčního rámce 2007-2013. Úzce navazuje na Lisabonskou strategii, která je

označována za program zásadních reforem. Koncepce je dále vypracována v souladu se strategickými materiály z oblasti sociálních služeb v České republice, tj. Národním akčním plánem sociálního začleňování na léta 2006 – 2008 a na léta 2008 - 2010, Bílou knihou v sociálních službách a zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Je vytvořena v souladu s českým právním řádem, a to zejména s Listinou základních práv a svobod.

Proces transformace sociálních služeb je dlouhodobým procesem a bude probíhat v období následujících několika desítek let. Samotná podpora transformace MPSV odpovídá programovacímu období na čerpání finančních prostředků z Evropských strukturálních fondů v období let 2007 - 2013. K podpoře změn, které se v praxi pobytových a terénních služeb sociální péče dějí, MPSV definovalo v rámci Koncepce vybrané cíle a opatření. Jejich plnění MPSV plánovalo zajistit zejména prostřednictvím individuálního projektu „Podpora transformace“, na který bude navazovat investiční zajištění z Integrovaného operačního programu ESF. Z důvodu posunu možnosti čerpání bylo MPSV nuceno termíny plnění změnit.

Tato zpráva obsahuje přehled aktivit realizovaných k plnění Koncepce. Přehled aktivit je členěn do třech částí. První se věnuje plnění cílů a opatření, druhá připravovanému individuálnímu projektu „Podpora transformace“ a investičnímu zajištění transformace z Integrovaného operačního programu a třetí část konstatuje změny.

1. Plnění systémových opatření přijatých k zajištění usnesení vlády České republiky

Úkoly uložené usnesením vlády č. 127 ze dne 21. února 2007 byly realizovány v pěti klíčových oblastech, kterými jsou:

- Zvýšení informovanosti o procesu transformace institucionální péče pro osoby se zdravotním postižením a seniory
- Vytvoření systému vertikální a horizontální spolupráce mezi všemi dotčenými subjekty (relevantními aktéry) procesu transformace institucionální péče (jedná se

zejména o následující subjekty: státní správa a samospráva, poskytovatelé sociální služeb, uživatelé sociálních služeb, sociální partneři)

- Podpora poskytovatelů sociálních služeb, jejich zaměstnanců a dalších subjektů při transformaci institucionální péče zejména směrem k poskytování sociálních služeb v souladu s individuálními potřebami uživatelů služeb prostřednictvím dotačních programů

- Podpora procesu zkvalitňování životních podmínek uživatelů stávajících ústavních zařízení sociální péče

- Podpora naplňování lidských práv uživatelů pobytových sociálních služeb a jejich práva na plnohodnotný život srovnatelný s vrstevníky žijícími v přirozeném prostředí

Pro naplňování stanovených cílů zajistilo MPSV zejména tyto jednotlivé aktivity:

□ V roce 2008 se MPSV věnovalo informovaností o procesu transformace zejména formou pořádání specializovaných seminářů a konferencí, pořádaných pro zadavatele a poskytovatele sociálních služeb, výzkumnými záměry a publikační činností, zveřejňováním dokumentů a informací na internetových stránkách MPSV a vystupování zástupců MPSV v médiích.

□ MPSV v reakci na mezinárodní kritiku metod a způsobů poskytování sociálních služeb začalo úzce spolupracovat v nastavení strategie transformace v České republice s organizací Children's High Level Group¹, která má praktické zkušenosti s deinstitutionalizací z mnoha zemí Evropy.

□ Na K problematice deinstitutionalizace vybraných zařízení MPSV spolu s mezinárodní organizací Children's High Level Group připravilo a zajistilo sérii seminářů k vybraným tématům z oblasti transformace pro pracovníky krajských

¹ Nadace Children's High Level Group byla založena v roce 2005 Baronesou Emou Nicholson a spisovatelkou Joan Rowlingovou. Cílem této charity je zlepšení životních podmínek dětí v oblasti zdraví, vzdělávání a celkové kvality života. Organizace se snaží o tuto změnu především jednáním se zodpovědnými institucemi. Hlavním cílem Children's High Level Group v České republice je především deinstitutionalizace zařízení pobytových služeb a institucionální péče a změna legislativy.

úřadů a poskytovatele sociálních služeb. Semináře byly věnovány zejména deseti krokům transformace, public relations celého procesu a možnosti financování celého procesu.

□ Ve čtyřech vybraných zařízeních sociálních služeb (Domov pod Kuňkou Ráby, Ústav sociální péče Jinošov, Domov sociálních služeb Slatiňany, Bellevue Ledce) započala organizace Children's High Level Group ve spolupráci s MPSV nultou fází procesu podpory transformace.

□ Ve dnech 18. – 19. března 2008 MPSV uspořádalo odbornou konferenci na téma „Systém kvality v sociálních službách“. Tato konference byla zaměřena na problematiku vzdělávání inspektorů kvality sociálních služeb, inspekce sociálních služeb obecně a vzdělávání v zavádění standardů kvality sociálních služeb.

□ V roce 2007 - 2008 probíhal systémový projekt MPSV ČR „Vzdělávání v zavádění Standardů kvality sociálních služeb“ z prostředků ESF – Operačního programu rozvoje lidských zdrojů. Jeho hlavním cílem bylo vytvořit jednotný systém zavádění Standardů kvality sociálních služeb a podpora jednotné tvorby standardů kvality pro jednotlivé druhy sociálních služeb.

□ V průběhu realizace projektu MPSV ČR „Systém kvality v sociálních službách“, spolufinancovaném ESF a státním rozpočtem České republiky v rámci veřejných zakázek, v rámci projektů „Vzdělávání inspektorů kvality sociálních služeb“ a „Vzdělávání v zavádění standardů kvality sociálních služeb“, vzniklo několik odborných příruček, letáků a publikací, věnující se problematice kvality v sociálních službách. Byly vydány následující publikační materiály:

- Standardy kvality sociálních služeb - Výkladový sborník pro poskytovatele sociálních služeb
- Standardy kvality sociálních služeb – Příručka pro uživatele
- 3 druhy letáků k tématu inspekce poskytování sociálních služeb: pro poskytovatele, pro uživatele a rodinu a pro veřejnost a odborníky

□ Průběžně aktualizovaná oblast sledovaných údajů o poskytování sociálních služeb v České republice je součástí Registru sociálních služeb, který je k dispozici na webových stránkách <http://iregistr.mpsv.cz> . Aktualizace sledování statistických údajů pro rok 2009 proběhla v rámci činnosti MPSV ČR.

□ V roce 2008 MPSV zadalo výzkumný záměr „Analýza a prognóza problematiky restriktivních opatření v zařízení sociálních služeb“, který je zaměřen zejména na problematiku života lidí s rizikem v chování a specifickými potřebami.

□ Spolupráce mezi jednotlivými aktéry procesu probíhala zejména formou pracovních setkání a zřízením expertních panelů, které se této problematice věnují.

□ Příkazem ministra č. 25/2008 ze dne 17. července 2008 byl zřízen odborný Panel expertů k problematice restriktivních opatření v rámci poskytování sociálních služeb (dále jen Panel), který je nezávislým, iniciačním a poradním orgánem MPSV v oblasti problematiky restriktivních opatření užívaných v rámci sociálních služeb v České republice. Ve své činnosti spolupracuje zejména s odborem sociálních služeb a dalšími útvary, zabývajícími se problematikou sociálních služeb. Panel předkládá náměty na řešení problematiky restriktivních opatření v rámci poskytování sociálních služeb a konzultuje je s relevantními orgány a organizacemi zejména z oblasti sociálních služeb a pomáhá při osvětě, informovanosti a prezentaci problematiky restriktivních opatření v sociálních službách.

□ Problematika deinstitutionalizace se stala klíčovým tématem i v rámci meziresortních jednání zaměřených na oblast ochrany dětí, kteří žijí v institucích jako jsou domovy pro osoby se zdravotním postižením, kojenecké ústavy, dětské domovy apod. Na základě usnesení vlády č. 293 ze dne 26. března 2008 byla ustavena Meziresortní koordinační skupina složená ze zástupců MPSV, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva spravedlnosti, ministryně pro lidská práva a Asociace krajů ČR a Svazu měst a obcí, jejímž úkolem bylo připravit návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. MPSV je koordinátorem této skupiny. Vedle této skupiny byl zřízen

také Panel expertů, složený ze zástupců resortů, které mají ve své gesci péči o ohrožené děti, včetně nestátních neziskových organizací, akademické obce a státní správy. Panel expertů byl odborným garantem přípravy materiálu „Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy.“ Meziresortní koordinační skupina poté tento materiál přijala a doporučila MPSV jej předložit vládě ke schválení.

□ MPSV společně s firmou EuroProfis, s.r.o. realizovalo tematická diskusní setkání k problematice Standardů kvality sociálních služeb. Setkání byla zaměřena na individuální plánování, ochranu práv a uplatnění vlastní vůle uživatelů sociálních služeb, poslání, cíle a cílovou skupinu jako veřejný závazek, dokumentaci a personální a provozní podmínky poskytování sociálních služeb. Setkání byla otevřena odborníkům z oblasti sociálních služeb, a to především inspektorům kvality sociálních služeb, průvodcům v zavádění standardů kvality sociálních služeb, vzdělavatelům v oblasti standardů kvality sociálních služeb a poskytovatelům sociálních služeb s hlubší znalostí problematiky. Celkově proběhla v roce 2008 tři setkání, kde byla příležitost pro zúčastněné diskutovat současné pohledy v dané oblasti standardů kvality sociálních služeb.

□ MPSV prostřednictvím projektu „Systém kvality v sociálních službách“, financovaného prostřednictvím ESF dlouhodobě připravuje odborníky v oblasti sociálních služeb. V roce 2008 proběhl vzdělávací program zaměřený na vzdělávání inspektorů kvality sociálních služeb, ve kterém bylo připraveno celkem 28 krajských úředníků na výkon inspekce poskytování sociálních služeb.

□ Problematika transformace sociálních služeb je jednou z priorit Národního plánu rozvoje sociálních služeb připravovaného MPSV. V rámci vyhodnocování střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb krajů při tvorbě Národního plánu rozvoje sociálních služeb ČR mapovalo MPSV ČR stav poskytování institucionální péče za rok 2008. Z analýzy krajských plánů vyplynul výčet jasně stanovených priorit krajů. V případě pobytových služeb všechny kraje vyjádřili jako jednu z priorit jejich „humanizaci“ či transformaci. Z pohledu jednotlivých druhů služeb, byl v krajských plánech kladen důraz na rozvoj osobní asistence a dále pečovatelské

služby. Velká potřebnost se objevila u odlehčovacích služeb, u několika krajů také u domovů se zvláštním režimem a chráněného bydlení. Ve výstupech střednědobých plánů rozvoje krajů jsou již nyní stanoveny jednotlivé kroky pro další plánované období.

□ V roce 2008 MPSV ČR vyhlásilo dotační programy na podporu poskytování sociálních služeb místního a regionálního charakteru a služeb, které mají celostátní či nadregionální charakter. Dotace ze státního rozpočtu (kapitoly MPSV ČR) se poskytují k financování běžných výdajů, které souvisejí s poskytováním sociálních služeb v souladu se zpracovaným střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb kraje.

□ V rámci Operačního Programu Lidské zdroje a zaměstnanost v prioritní ose 3 Sociální integrace a rovné příležitosti, v oblasti podpory 3.1 Podpora sociální integrace a sociálních služeb je možné podpořit v rámci Globálního grantu „Podpora vzdělávání a procesů v sociálních službách“ aktivity dvojího typu (vzdělávání a procesy v sociálních službách). Mezi podporované činnosti druhé aktivity („Podpora procesů poskytování sociálních služeb, včetně podpory partnerství na regionální a místní úrovni“) patří mimo jiné podpora transformace pobytových zařízení sociálních služeb pro cílové skupiny. Omezení finanční podpory těchto projektů je od 0,5 mil. Kč do 5 mil. Kč. Oprávněnými žadateli pro podávání grantových projektů jsou kraje/obce a jimi zřizované organizace, nestátní neziskové organizace, registrovaní poskytovatelé sociálních služeb, vzdělávací instituce. Alokace pro tuto výzvu je 108 000 000,- Kč.

2. Individuální projekt MPSV „Podpora transformace“ a vazba na Integrovaný operační program

Hlavním záměrem předkládaného projektu je podpořit transformaci služeb sociální péče na základě individuálně určených potřeb uživatelů v přirozené komunitě, přispět k realizaci deinstitucionalizace pobytových zařízení sociálních služeb v České republice a zajistit plnění cílů a opatření formulovaných v Konceptci.

Všeobecným cílem projektu je na základě podrobných analýz a zmapování současné situace v oblasti služeb sociální péče zajistit komplexní systém podpory transformace služeb sociální péče, zajistit rozvojové plány vycházející z problematiky transformačního procesu, zvýšit informovanost o procesu transformace institucionální péče pro osoby se zdravotním postižením, vytvořit systém vertikální a horizontální spolupráce mezi všemi dotčenými subjekty procesu transformace institucionální péče, podpořit proces zkvalitňování životních podmínek uživatelů stávajících pobytových zařízení sociální péče a podpořit naplňování lidských práv uživatelů pobytových sociálních služeb a jejich práva na plnohodnotný život srovnatelný s vrstevníky, žijícími v přirozeném prostředí.

Výstupy projektu směřují do pilotního zahájení procesu transformace ve vybraných nejvíce rizikových zařízeních ve všech krajích (mimo hl. m. Prahu), a to s podmínkou spolupráce s všemi zainteresovanými subjekty (zejména zadavateli, kterými je kraj, případně obec či MPSV; poskytovateli; uživateli; odbornými organizacemi a asociacemi sociálních služeb), a podmínkou plnění zásad transparentního procesu transformace.

K zajištění podpory deinstitucionalizace sociálních služeb je nutné vycházet ze dvou druhů aktivit:

1. komplexní metodická příprava poskytovatelů, pracovníků a uživatelů sociálních služeb s ohledem na zohlednění stávající situace v zařízení i v celém regionu
2. investiční podpora zařízení zaměřená na nákup, výstavbu a přestavbu vhodných objektů pro poskytování sociální služby

Individuální projekt odboru sociálních služeb a sociálního začleňování MPSV „Podpora transformace“ se zaměřuje na zajištění neinvestiční složky deinstitucionalizace. Investiční složka transformace u vybraných zařízení bude následně podpořena v rámci Integrovaného operačního programu, oblasti intervence 3.1. Služby v oblasti sociální integrace (dále jen „IOP“).

Podpora bude směřována především do vybraných pobytových zařízení v každém kraji za podmínek splnění kritérií pro výběr zařízení stanovených

Ministerstvem práce a sociálních věcí. Pro případ efektivního čerpání jsou v rámci každého kraje stanovena zařízení, vybraná kraji, přičemž jednomu z nich je vždy přiřazena priorita. Vybraná zařízení jsou již nyní zahrnuta do tzv. Prováděcího dokumentu IOPu.

Jedním z cílů projektu „Podpora transformace“ je vytvořit Plány transformace, které budou plně v souladu se střednědobými plány dostupnosti sociálních služeb vyplývajících ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. V projektu budou zajištěny podrobné analýzy regionu, možností uživatelů i reálné situace v poskytovaných službách. Zároveň budou zajištěny na úrovni regionálních týmů pracovní skupiny, jejichž úkolem bude stanovit podrobné transformační plány, které budou následně investičně podpořeny.

Ve vybraných zařízeních probíhají vzdělávací programy ve třech úrovních – pro management zařízení, sociální pracovníky a pro pracovníky v přímé péči, které budou zaměřeny zejména na řízení změn v organizaci, posuzování uživatelů a zvládnutí metod péče v posunu od zdravotně-pečujícího k asistenčně podpůrnému modelu péče. Poskytovatelům bude zajištěna odborná metodická podpora a supervize.

IOP je jedním z investičních programů ČR zpracovaných v rámci Cílů Konvergence a Konkurenceschopnost pro programovací období 2007–2013. Tento program je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF) a státním rozpočtem ČR, přičemž celkový objem finančních prostředků alokovaných pro IOP činí přibližně 1861,63 mil. EUR.. Řídícím orgánem tohoto programu je Ministerstvo pro místní rozvoj.

Podpora IOP je převážně zaměřena na celé území ČR s výjimkou hlavního města Prahy, přesahy podpory směřující do hlavního města jsou umožněny pouze v minimálním rozsahu, a to ve třech z šesti prioritních osIOP je koncipován jako program intervencí národního charakteru, které mají plošné a systémové zaměření a spadají do působnosti ústředních správních úřadů. IOP je komplementární k tematickým a regionálním operačním programům a navazuje na příslušné národní podpůrné programy.

V rámci IOP je jednou z oblastí podpory (intervence) také oblast podpory zaměřená na „služby v oblasti sociální integrace“. Gestorem za realizaci této oblasti podpory je MPSV, které stanovilo 3 prioritní okruhy (aktivity), jejichž podpora bude provázána s neinvestiční formou dotací financovaných z Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost financovaného z prostředků z Evropského sociálního fondu (ESF). Jednou z těchto aktivit je přímo investiční podpora procesu a zavádění jednotného přístupu v transformaci pobytových zařízení sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb.

Pro tuto výše uvedenou aktivitu je na podporu transformace vyčleněno necelých 56 mil. EUR. U jednotlivých projektů bude hrazeno 100% celkových způsobilých výdajů projektu, v rámci podpory není vyžadována žádná finanční spoluúčast ze strany příjemce dotace tedy kraje nebo obce.

Díky provázanosti projektu „Podpora transformace“ s investiční podporou z Integrovaného operačního programu je možné zajistit reálné pilotní ověření deinstitucionalizace zařízení vedoucí od tzv. „měkkých“ – neinvestičních aktivit, kterými jsou komplexní plány, zajištění odbornosti pracovníků, posouzení a provádění uživatelů až po investice, které povedou k deinstitucionalizaci v praxi. Podporováno bude zejména vytvoření sítě chráněných bytů v běžné zástavbě komunity a snížení kapacity stávajících objektů.

3. Změny aktivit a zhodnocení

S ohledem na posun možnosti čerpání prostředků z ESF byly některé z plánovaných aktivit pro rok 2008 přesunuty na rok 2009, ve kterém budou zajištěny prostřednictvím individuálního projektu „Podpora transformace“.

Na základě vyhodnocení plnění Koncepce v minulém období se MPSV zaměří v roce 2009 zejména na zajištění individuálního projektu „Podpora transformace“ z prostředků ESF a čerpání IOP na relevantní aktivity.